

Jaargang 41

Nummer 3

Mei 2010

Prijs € 6,20

**Staat de Nederlandse
democratie op instorten?**

Maatschappij & Politiek

**Vakblad voor
Maatschappijleer**

Gratis gastlessen voor mbo Politiek, stemmen en verkiezingen

Gaan uw leerlingen in maart 2010 voor het eerst naar de stembus? Vanaf 1 oktober heeft het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) een aanbod van gastlessen dat zich richt op deze groep leerlingen.

Enthousiaste gastdocenten van het IPP komen hier voor graag naar uw school. En wat verandert er nog meer als je 18 wordt? Ook die vraag beantwoorden onze gastdocenten samen met uw leerlingen. De lessen richten zich op het mbo.

U kunt kiezen uit lessen met verschillende thema's:

- Stemmen
- Hoe kun je zelf invloed uitoefenen?
- Hoe wordt ons land bestuurd?
- Politieke partijen
- Lokale politiek
- Europa

In alle lessen wordt kennisoverdracht gecombineerd met interactieve werkvormen. De gastdocenten geven per dag op één school minimaal twee en maximaal vijf lessen. De gastlessen zijn gratis en beginnen niet voor 9.00 uur. Begin september vindt u meer informatie over de gastlessen en de wijze waarop u deze kunt aanvragen op

WWW.POLITIEKINDEKLAS.NL

Start het komend schooljaar met een bezoek aan

DE HAAGSE TRIBUNE

Bekijk de nieuwe programma's vanaf 12 mei en schrijf snel in!

De Haagse Tribune is een educatief programma rond het Binnenhof voor het voortgezet onderwijs. Deelname is gratis

WWW.DEHAAGSETRIBUNE.NL

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Voor het VWO

Speciaal voor het vwo heeft de Faculteit der Sociale Wetenschappen een breed aanbod van aansluitactiviteiten. Bijvoorbeeld een divers palet van gastlessen over actuele vraagstukken en thema's die nauw aansluiten op de onderwerpen behorende bij de eindtermen maatschappijleer en maatschappijwetenschappen. Kijk op onze website of mail ons voor meer informatie.

www.fsw.vu.nl/voorhetvwo
info@fsw.vu.nl

Redactioneel

Ooit kregen maatschappijleer- en geschiedenisleraren meewarige blikken toegeworpen als zij politieke besluitvorming en staatsinrichting in hun klassen moesten behandelen. Die meewarigheid zal nu plaats hebben gemaakt voor afgunst. Politiek saai en te ver van de leerlingenbedjes? Integendeel! Bijna dagelijks draagt de actualiteit opwindend materiaal aan. Geen onderwerp, of het valt spannend te illustreren met nieuws, vaak ongevraagd door leerlingen in de lessen aangedragen. Gemeenteraadsverkiezingen met verhitte discussies over stadscommando's, een kabinet dat valt, Kamerverkiezingen met een opwindende campagne in het verschiet, plotseling aftredende partijleiders, verrassende opvolgers en peilingen waarin de partijen als springveren op en neer dansen... en dat alles tegen een decor, dat gedomineerd wordt door 'een grote geblondeerde', die ik maar zo noem omdat hij zichzelf als opvolger van 'de goddelijke kale' ziet.

Kortom, politiek is van een tegen-heug-en-meug-onderwerp een dankbaar thema geworden. Dat is mooi, maar ook een beetje bedreigend. Want opwinding die niet permanent met nieuw drama wordt bijgevoerd zakt snel in. Dat bijvoeren moet door de politiek en de media gebeuren en daar heeft een leraar geen invloed op. Hem staat slechts één ding te doen: met behulp van die opwinding de aandacht op de grote vragen vestigen: wat is politiek, hoe zit de staat in elkaar, hoe verloopt politieke besluitvorming en hoe kunnen burgers daar invloed op uitoefenen? Als hem dat goed lukt, zet hij die opwinding om in begrip en blijvende belangstelling. Intussen is het wel fijn dat die opwinding zo ruim voorhanden is.

Hans van der Heijde

Inhoud

Veenbrand in Nederlandse parlementaire democratie? <i>Het vertrouwen van de kiezer in de democratie</i>	4
Vijf vragen over verkiezingen in de klas	7
Potlood of drukknop? <i>Pleidooi voor het rode rondje</i>	8
Een misplaatste vergelijking <i>Heeft het zin de PVV met de NSB te vergelijken?</i>	9
Moeizame relatie tussen politiek en media <i>Docentendaglezing van Politieke Communicatiewetenschapper Kees Brants</i>	10
Stemmen in de nacht <i>Pre-election party Nachttien lokt jonge kiezer</i>	12
Nederlander op zoek naar zichzelf <i>Verslag Docentendaglezing socioloog Peter Achterberg</i>	14
Doorstroom koesteren <i>Overstap vmbo-havo vraagt ook meer van docent</i>	15
RUBRIEKEN	
Grom	11
De werkvloer <i>Mening van docent</i>	13
Geknipt	17
Lesmateriaal <i>Verkiezingsaffiches</i>	18
Recensies <i>Nederlandse politiek Geschiedenis van Europa</i>	20
NVLM	22
Gesignaleerd	23

Veenbrand in Nederlandse parlementaire democratie?

Hessel Nieuwelink

De Nederlandse politiek lijkt op drift. Verkiezingen laten enorme verschuivingen zien en het vertrouwen van burgers in de Nederlandse democratie is tanende. Opinieleiders als Maurice de Hond menen dat de Nederlandse parlementaire democratie op haar laatste benen loopt. Blijkt dat ook uit onderzoek onder kiezers? Staat de Nederlandse parlementaire democratie op omvallen? Hessel Nieuwelink dook in de kiezersonderzoeken.

Al geruime tijd spreekt Maurice de Hond van een veenbrand in Nederland. Hij meent dat er een grote kloof is ontstaan tussen enerzijds professionele bestuurders, volksvertegenwoordigers en zogenaamde kwaliteitsmedia en anderzijds de burgers. Dit uit zich onder andere in electorale verschuivingen en gebrek aan vertrouwen in de politiek. Politici denken volgens De Hond dat fenomenen als Pim Fortuyn, Jan Marijnissen en Geert Wilders op zichzelf staan, terwijl die in zijn ogen juist op een fundamenteeler probleem wijzen: de achterhaaldheid van onze parlementaire democratie. Regelmatig herhaalt hij dan ook zijn verwachting dat de Nederlandse democratie op instorten staat. Heeft hij gelijk?

Zetelverschuivingen

Ten aanzien van de electorale verschuivingen constateert De Hond een enorme volatiliteit (beweeglijkheid) onder kiezers: in 1994 veranderden 66 Kamerzetels van eigenaar en in 2002 zelfs 92. Dat lijkt inderdaad veel. Bij nadere beschouwing lijkt dat echter mee te vallen. In zijn berekening telt hij het aantal zetels dat partijen verliezen op bij het aantal zetels dat andere partijen winnen. In 1994 verloren CDA, PvdA en GroenLinks samen 33 zetels en wonnen onder andere VVD en D66 samen 33 zetels. Dit komt neer op iets meer dan één vijfde van het totaal. In 2002 betroffen het 46 zetels, iets minder dan een derde. Zo beschouwd is een grote meerderheid van het Nederlandse electoraat tamelijk honkvast. Interessant hierbij is overigens dat het in 2003 en 2006 respectievelijk om slechts 24 en 30 zetels ging. Van een structurele toename lijkt dus geen sprake.

Toenemend wantrouwen?

Aannamen bij deze stelling over 'het toegenomen vertrouwen in de politiek' zijn dat er voorheen minder wantrouwen was en dat steeds meer mensen *de politiek* niet langer vertrouwen als legitiem platform voor de oplossing van maatschappelijke problemen. Dit zou op een systeemcrisis wijzen.

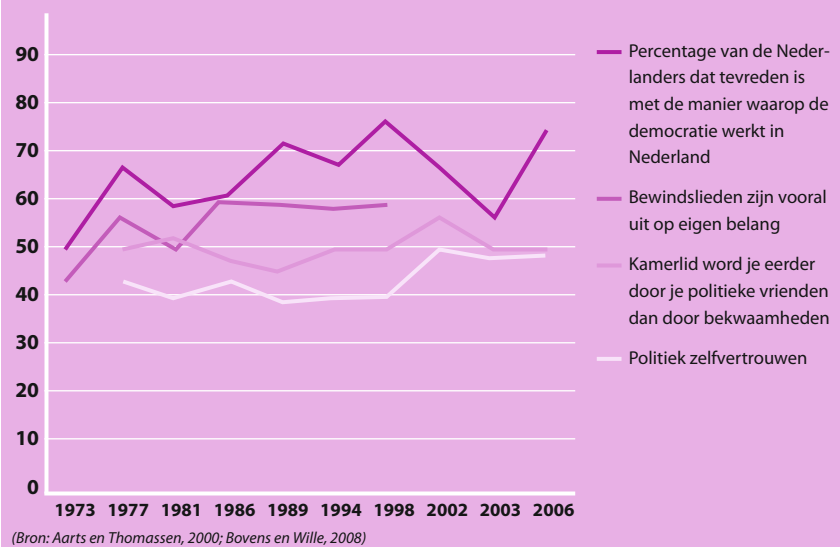
Klachten over de vunzigheid van de politiek is niet aan de huidige tijd voorbehouden.

In *Het aanzien van de politiek* komt Remieg Aerts, hoogleraar Politieke Geschiedenis, tot de conclusie dat elke generatie telkens 'ongeveer eenzelfde repertoire aan klachten over de parlementaire politiek hanteert'. Klachten over de vunzigheid van de politiek, traagheid, gebrek aan leiderschap, gebrek aan niveau van parlementariërs en een kloof tussen burgerij/*de kleine luyden*/arbeiders/het volk/*de mensen*/ burgers en de politiek, is zeker niet aan de huidige tijd voorbehouden. Het gebrek aan vertrouwen in het parlement en de regering van nogal wat LPF-, SP- en PVV-stemmers is niet nieuw. Het is goed mogelijk dat dit ook gold voor *de kleine luyden* tegenover de liberale regeringen van jaren zestig en zeventig van de negentiende eeuw, voor SDAP'ers in de jaren twintig en dertig tegenover de confessioneel-liberale kabinetten van toen en voor de baby-boomers van de jaren zestig tegenover *de burgerlijke regenten*.

Vertrouwen en politiek

Sinds de jaren zeventig wordt bij elke Kamerverkiezing onderzoek gedaan naar politiek vertrouwen en politiek zelfvertrouwen. Het eerste gaat over de mate waarin burgers het functioneren van politieke instituties en -actoren enerzijds waarderen, en het politieke regime (*democratie*) anderzijds. Politiek zelfvertrouwen betreft de mate waarin mensen denken dat zij invloed op politieke besluitvorming kunnen uitoefenen. Figuur 1 toont gemeten fluctuaties in beide vormen van vertrouwen. Opvallend is dat er geen duidelijke trend van afname van beide vormen van vertrou-

Figuur 1
Politiek vertrouwen en politiek zelfvertrouwen

Figuur 2
Vertrouwen in de regering in Nederland vergeleken met de andere EU-landen

wen is. Het aantal mensen dat tevreden is over het functioneren van de Nederlandse democratie vertoont zelfs een stijgende lijn, met een dip aan het begin van het vorige decennium. Het aantal mensen dat aangeeft politiek vertrouwen te hebben en voldoende competenties denkt te bezitten om aan de politiek deel te nemen blijft redelijk stabiel en neemt in elk geval niet dramatisch af. Verder valt op dat het aantal respondenten dat aangeeft dat politici vooral op eigen belang uit zijn ongeveer gelijk blijft. Uit onderzoek van Marc Bovens en

Anchritt Wille blijkt dat onder de groep mensen met die opvatting, lageropgeleiden sterk oververtegenwoordigd zijn. Opleidingsniveau speelt dus een belangrijke rol bij politiek vertrouwen en -zelfvertrouwen. Deze gegevens wijzen dus niet op afnemend vertrouwen in de Nederlandse democratie. Onderzoeken naar het vertrouwen in politieke instituties laten wel een afname daarvan zien in het midden van het vorige decennium (zie figuur 2). Vanaf begin 2002 daalt het aantal mensen dat zegt dat de regering goed functi-

oneert en vertrouwen in haar te hebben. Tegelijkertijd relativeren deze gegevens het idee van toenemend wantrouwen. Allereerst is er in 2006–2007 weer sprake van een (tijdelijke?) toename in dat vertrouwen. Verder blijkt dat dat vertrouwen midden jaren negentig exceptioneel hoog was. In vergelijkbare lidstaten van de Europese Unie (EU) was dat veel lager.¹ Daarnaast is de afname in vertrouwen in de regering niet iets specifiek Nederlands. Ook andere EU-landen hebben ermee te maken gehad.

Instemming met beleid

Vertrouwen in de democratie kan ook worden gemeten door te kijken naar het aantal mensen dat met overheidsbeleid instemt. Figuur 3 wijst op een vergelijkbare ontwikkeling als figuur 2. In dezelfde periode is sprake van een dip in het aantal mensen dat met het overheidsbeleid instemt, waarna de instemming weer toeneemt. Ook deze gegevens duiden niet op een continue afname van vertrouwen.

Figuur 3
Percentage burgers dat ruime voldoende geeft voor beleidsterreinen

(Bron: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2009)

Veenbrand?

Onderzoek wijst dus niet op een toenemend wantrouwen in de politiek onder Nederlanders. Een meerderheid van het electoraat lijkt tamelijk honkvast te zijn. Het aantal mensen dat vindt dat de Nederlandse parlementaire democratie goed functioneert, is sinds de jaren zeventig zelfs toegenomen; dat laat allemaal wel onverlet dat een omvangrijke groep daar anders over denkt. Al ruim veertig jaar meent ongeveer de helft van het aantal respondenten dat bewindslieden vooral hun eigen belang dienen en ongeveer veertig procent van de respondenten geeft aan relatief weinig politiek zelfvertrouwen te bezitten. Interessant is dat opleidingsniveau een sterke verklarende variabele voor dat vertrouwen is. Over de rol die het onderwijs hierbij speelt, is niet veel bekend. Het schaarse onderzoek daarnaar wijst erop dat docenten in het beroepsonderwijs meer nadruk leggen op de disciplinerende van hun leerlingen en docenten in het algemeen vormend onderwijs meer de emancipatie van hun leerlingen benadrukken. Het is dan ook wenselijk dat docenten zichzelf de vraag stellen welke rol zij spelen bij het politieke vertrouwen en politieke zelfvertrouwen van hun leerlingen. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
h.nieuwelink@maatschappijenpolitiek.nl.

Noot

1. Met EU15 worden de lidstaten bedoeld die al voor 2004 lid van de Europese Unie waren.

Bronnen

- C.W.A.M. Aarts en J.J.A. Thomassen, 'Belangstelling voor politiek en politiek zelfvertrouwen', in: *Politieke veranderingen in Nederland 1971–1998: Kiezers en de smalle marges van de politiek*, SDU uitgevers, Den Haag, 2000, pp. 35–56.
- R. Aerts, *Het aanzien van de politiek*, Bert Bakker, Amsterdam, 2009.
- M. Bovens en A. Wille, 'Politiek vertrouwen langs de meetlat', in: *Socialisme en democratie*, (10) 2008, pp. 32–43.
- M. Bovens en A. Wille, *Diploma Democracy. On the Tensions between Meritocracy and Democracy*, Utrecht/Leiden, 2009.
- M. de Hond, De weer uitslaande veenbrand, 27 februari 2010. Verkregen van: <http://maurice.oaip.nl/2010/02/27/de-weer-uitslaande-veenbrand/>
- M. de Hond, Huis van Thorbecke stort in. Zonder datum. Verkregen van: http://maurice.oaip.nl/wp-content/uploads/2009/04/einde_thorbecke_democratie.pdf
- Sociaal en Cultureel Planbureau, *De sociale staat van Nederland 2009*, SCP, Den Haag, 2009.

Vijf vragen

over verkiezingen in de klas

Bas Huijbers is een groot voorstander van heterogeen onderwijs. Hij is *docent Maatschappijleer op het IJburg College in Amsterdam*. Omdat het IJburg College nog in de opbouwfase verkeert, biedt de school bijzondere kansen die zich niet vaak voordoen. Het vak Maatschappijleer neemt een speciale plaats in, omdat alle vmbo-leerlingen Maatschappijleer 2 volgen en Maatschappijwetenschappen wordt aangeboden in de Tweede Fase. Wat doet Huijbers met de verkiezingen in de klas?

1 *Hoeveel tijd besteedt u aan de naderende verkiezingen en hoe pakt u dit onderwerp aan?*
Het is jammer dat de verkiezingen voor de Tweede Kamer aan het einde van het schooljaar vallen. Het jaarprogramma is voor een groot gedeelte gepland en afgehandeld en de examenklassen zijn weg. Het is jammer dat ik het jaarprogramma nu niet meer kan omgooien. Toch laat ik deze kans, met zoveel aandacht voor politiek, niet voorbijgaan. In het begin van mijn lessen bespreek ik de actualiteit en daar zal ik extra tijd voor reserveren. In klassen waarbij ik de media behandel gebruik ik de verkiezingen als middel en in de verkiezingsweek organiseert de derde klas voor de hele school leerlingen- en docentenverkiezingen. Als laatste probeer ik met een klas nog een verkiezingsbijeenkomst te bezoeken.

2 *Welke invloed heeft de verandering in het politieke landschap (opkomst PVV, ineenschrompeling van de grote partijen en van de partijtrouw enzovoorts)?*
In mijn onderwijs carrière is het politieke landschap altijd onderhevig aan grote schommelingen. Ik weet niet beter.

3 *Behandelt u alle politieke partijen min of meer op dezelfde manier en besteedt u daarbij aandacht aan de verkiezingprogramma's, of beperkt u zich tot enkele algemene kenmerken van verschillende partijen?*
In eerste instantie vereenvoudig ik het politieke landschap tot drie grote partijen. Dat was tot voor kort CDA, PvdA en VVD. Hoe dat nu anno 2010 met de PVV moet, weet ik nog niet, maar ik denk dat ik dezelfde vereenvoudiging aanhoud. Daarna zet ik tegenover de drie partijen hun conservatieve of progressieve opponent en bouw ik de partijen verder uit. Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet weet waar ik de Partij voor de Dieren moet plaatsen, maar ik vertel de leerlingen wel dat een dergelijke partij iets over de kwaliteit van onze samenleving zegt.

4 *Wijst u leerlingen er op dat politieke partijen tot op heden verenigingen met leden waren, terwijl de PVV gekozen heeft voor het eenmansmodel (ook internationaal gezien, vrijwel uniek)?*
Om eerlijk te zijn eigenlijk niet.

5 *Maakt u uw eigen voorkeur aan de leerlingen bekend?*
In eerste instantie, in het begin van mijn onderwijs carrière, probeerde ik zoveel mogelijk waarde vrij onderwijs te geven, maar dat lukt eenvoudigweg niet. Mijn overtuigingen en waarden schemeren vroeg of laat door in mijn lessen. Daarna probeerde ik tijdens het doceren de verschillende waarden zo goed en zo eerlijk mogelijk naast elkaar te zetten. Dit concept moest ik echter ook laten lopen, om de eenvoudige reden dat veel leerlingen de verschillende waarden nog niet zelf naast elkaar kunnen zetten en daaruit een onderbouwde mening kunnen vormen. Zij bezitten onvoldoende context om dit te kunnen doen. Dat is wat ik mijn leerlingen nou juist wil bijbrengen: zelfstandig nadenken en een onderbouwde mening vormen. Daarvoor moet ik explicieter doceren. Ik trakteer mijn leerlingen op mijn waarden en mijn eigen politieke voorkeur. Onderwijs moet leerlingen overladen met feiten, waarden en meningen en moet de leerlingen leren deze te categoriseren. ◀

Wolter Blankert

Pleidooi voor het rode rondje

Potlood of drukknop?

Hans van der Heijde

Stemmen ging bij de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart weer met het rode potlood. Hoe moeten we dat waarderen? Ouderwets, inefficiënt en dus snel weer inruilen voor een stemcomputer? Of houden zo? Hans van der Heijde weegt af.

Genoten heb ik, op 3 maart. Ik kreeg een echt stembiljet, gemaakt van dat dunne, grijzige papier, in mijn stadsgemeente met flink wat deelnemende partijen tweemaal gevouwen. Ik heb er even aan geroken en ja, het had die geur van vroeger. Ook dat potlood vond ik fijn: je moest, stevig drukkend, vele cirkels draaien voordat je het rondje bij de kandidaat van je keuze helemaal rood had gemaakt. De stemhokjes waren me te open. Hadden die vroeger niet gordijntjes? Of verwacht mijn geheugen ze met de kleedhokjes bij de medische keuringsdienst, waar je je, als docent, vroeger jaarlijks moest vervoegen voor de tbc-controle? De stemhokjes op mijn stembureau waren veel breder dan die van vroeger en dat loste een probleem op waar het traditionele potloodstemmen nogal eens gepaard mee ging. Met name bij Tweede Kamerverkiezingen deden

soms zoveel partijen mee – vele tientallen na de partijpolitieke versplintering van de vroege jaren zeventig – dat het hokje te klein bleek om het stembiljet helemaal open te kunnen vouwen. Het kan haast niet anders of, nu al lang vergeten partijtjes als de Politieke Partij Radicalen (PPR, een linkse afsplitsing van de Katholieke Volkspartij (KVP), die zelf even later opging in het CDA), of Democratisch-Socialisten 1970 (DS'70, een ook al lang opgeheven afsplitsing van de PvdA) hebben daardoor stemmen teloor zien gaan. Het zal namelijk vast nogal wat kiezers van toen teveel zijn geworden om die op te sporen op dat stembiljet van meer dan vierkante meter omvang.

Meer dan nostalgie

Nostalgie mag geen bepalende factor zijn bij de afweging tussen potlood en computerdrukknop, ik weet het, maar er

zijn ook andere factoren. De voordelen van stemmen met behulp van een stemcomputer, ten opzichte van het traditionele potlood, liggen voor de hand:

- de uitslag is luttele seconden na sluiting van de stembureaus bekend;
- de computer maakt geen telfouten;
- stemmen gaat snel en kiezers in de stemspits hoeven niet lang in de rij te staan;
- er gaat geen boom verloren aan grondstof voor stembiljetten.

Maar er zijn ook nadelen:

- stemcomputers blijken niet onkwetsbaar voor manipulaties van buitenaf (*hackers!*);
- techniek is ook anderszins kwetsbaar: computers kunnen crashen en de stroom kan uitvallen;
- omdat stemcomputers niet in stemhokjes worden opgesteld ontstaat een zekere tempodruk op de stemmer, die daardoor eerder fouten maakt, met name de fout een stem uit te brengen op een kandidaat die zijn voorkeur helemaal niet genoot;
- stemcomputers verarmen het democratisch-rituele karakter van stemmen.

Een ander nadeel en tegelijkertijd voordeel van het traditionele potloodstemmen heb ik nooit horen noemen. Sommige kiezers maken van hun kiesrecht gebruik om – bewust! – een ongeldige stem uit te brengen. Ja, dat kan ook met stemcomputers, want die hebben daar een knop voor. Wat met een stemcomputer echter niet kan en met een stembiljet wel, is je hart luchten door daarop een boodschap te schrijven in de trant van 'JPB/Bos/Pechtold, enzovoorts, is een grote ...; 'Weg met Nederland', 'Den Haag stinkt', of ... enfin, vul zelf maar aan. Kiezers behoort die mogelijkheid, en ook de mogelijkheid *alle* vakjes rood te kleuren, te worden geboden. Bovendien vind ik dat men recht heeft op een bloemlezing uit dat soort ongeldige stemmen, die samen met de uitslag van de geldige stemmen zou moeten worden gepubliceerd. Dat kan alleen met potloodstemmen. Niet weer die stemcomputers dus, maar rode potloden en papieren stembiljetten. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijpolitiek.nl.

Heeft het zin de PVV met de NSB te vergelijken?

Een misplaatste vergelijking

Jan Dirk Gerritsen

Aan het rijtje bekende Nederlanders dat zich tegen de PVV uitspreekt, kon eind vorig jaar zanger en cabaretier Herman van Veen worden toegevoegd. Bij een herdenking van de val van de Berlijnse Muur zou Van Veen volgens *De Telegraaf* de PVV met de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) hebben vergeleken. Van Veen ontving daarop een stortvloed aan *hatemail*, en kreeg in *Pauw & Witteman* de gelegenheid zijn standpunt toe te lichten.

In de uitzending van *Pauw & Witteman* bleek dat Herman van Veen een (naar eigen zeggen) technische vergelijking had willen maken tussen de PVV en de NSB, op basis van afwezigheid van een democratische partij-organisatie. Van Veen zei in diverse totalitaire regimes te hebben gezien wat de gevolgen kunnen zijn van een ondemocratisch georganiseerde politieke partij die aan de macht is. Het was niet zijn bedoeling geweest de PVV-sympathisanten in Nederland als landverraders weg te zetten.

Weinig overeenkomsten

Men kan zich naar aanleiding van deze kwestie twee zaken afvragen: snijdt de vergelijking van Van Veen wel hout en is een dergelijke vergelijking nuttig? Wat de eerste vraag betreft kan men betrekkelijk kort zijn: de PVV en de NSB vertonen buitengewoon weinig overeenkomsten. Van de PVV kan men bijvoorbeeld geen lid worden, terwijl de NSB streefde naar een zo hoog mogelijk ledental. De koers van de NSB en de keuze van leiders werden niet democratisch bepaald, maar het lidmaatschap van de partij bood wel een veelheid aan functies, waardoor vele leden een beetje invloed

konden uitoefenen. De NSB was daarnaast gestoeld op een fascistische ideologie en kwam zij er openlijk voor uit de democratie af te willen schaffen. Dat was in het Interbellum overigens niet iets bijzonders; met enige regelmaat werd aan

de orde gesteld of de democratie eigenlijk wel de beste staatsvorm was. Aanleiding hiervoor waren bijvoorbeeld de Eerste Wereldoorlog en de economische crisis. Nu heeft Geert Wilders flinke kritiek op politiek Den Haag en alles wat daarmee te maken heeft, maar het afschaffen van de democratie staat niet op zijn wensenlijstje. Een vergelijking van de NSB en de PVV gaat kortom zowel qua ideologie en verschijningsvorm niet op.

Geschiedenis

In de genoemde uitzending van *Pauw & Witteman* zat ook historicus Geert Mak aan tafel. Hij betoogde dat er in de PVV, net als in de NSB, sprake is van een leiderschapscultuur. Het cruciale verschil is echter dat die bij de NSB een wezenlijk onderdeel uitmaakte van de fascistische ideologie. Misschien dat de PVV zonder Wilders niet veel voor zou stellen, maar het gaat te ver om de leiderschapscultus op die partij van toepassing te verklaren. Niet voor de eerste keer werden in de uitzending van *Pauw & Witteman* parallellen met de Tweede Wereldoorlog getrokken. Mak betoogde dat hoewel gebeurtenissen nooit identiek zijn, het wel degelijk nuttig kan zijn bepaalde processen te vergelijken. Men kan van de geschiedenis leren. Historici zijn het er echter over eens dat de NSB in de geschiedenisboeken slechts een voet-

In tegenstelling tot de PVV streefde de NSB naar een zo hoog mogelijk ledental.

noot zou zijn geweest, als de Tweede Wereldoorlog niet had plaatsgevonden. In 1935 kreeg de partij weliswaar vanuit het niets een ongekend aantal stemmen, maar bij verkiezingen in 1937 en in 1939 bleef daar niet veel meer van over. Het proces waar Mak naar verwijst, heeft hier dus betrekkelijk weinig met de NSB te maken, maar meer met de activiteiten van nazi-Duitsland in Europa. Niemand zal betwisten dat de Europa's van toen en nu volstrekt onvergelijkbaar zijn.

Nut

De tweede vraag die kan worden gesteld is of het nuttig is voor het debat dit soort vergelijkingen te maken. Aan de ene kant kan men betogen dat wie kaatst, de bal kan verwachten. Wilders *cum suis* staan niet bepaald bekend om de nuance en laten in elk geval niet blijken dat het hun interesse heeft hoe een uitspraak kan overkomen. Het beklag van Geert Wilders en Martin Bosma in *de Volkskrant* van 30 januari 2010 over de NSB-vergelijking komt dan ook wat aanstellerig over.

Aan de andere kant zijn vergelijkingen die aan de Tweede Wereldoorlog raken meestal niet zo vruchtbaar. Het is nog steeds een emotioneel beladen onderwerp, en velen beschouwen het dan ook als een zwaktebod om dat tijdvak erbij te slepen. Beter is het, met echte argumenten te komen.

Tot slot kan men zich afvragen of het een probleem is, als een politieke partij door één persoon wordt bestierd. Als de aanhangers van de PVV er genoeg mee nemen eens in de vier jaar op de partij te kunnen stemmen lijkt er weinig aan de hand. Van Veen lijkt te suggereren dat een ondemocratisch georganiseerde partij als vanzelf een ondemocratische ideologie heeft. Daar is echter geen bewijs voor. Een partijleider is evenwel niet onbepaald houdbaar, en hoe meer het succes van een partij van één persoon afhangt, hoe groter het risico op afbraak is. ◀

Jan Dirk Gerritsen is als projectleider werkzaam bij het Instituut voor Publiek en Politiek en studeerde af op de NSB op lokaal niveau.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: menp@publiek-politiek.nl.

Docentendaglesing van Politieke Communicatiewetenschapper Kees Brants

Moeizame relatie tussen politiek en media

Lieke Meijs

Buitengewoon hoogleraar Politieke Communicatie Kees Brants (Universiteiten van Amsterdam en Leiden) hield op de afgelopen Docentendag een lezing onder de titel 'Politieke communicatie in het tijdperk van Big Brother en GeenStijl'. Hij ging in op veranderingen in media en politiek: 'Wat blijft er over van het idee van journalistieke informatievoorziening en kritische waarheidsvinding, van politieke transparantie, representatie en verantwoording, en van een publieke sfeer waar geïnformeerde burgers zich rationeel met elkaar onderhouden?'

Wat verwachten de media van de politiek? Persvrijheid. Wat verwacht de politiek van de media? Dat deze pluriforme informatie verstrekken, een platform voor dialoog vormen, een controlefunctie vervullen en desnoods ook nog voor amusement en ontspanning zorgen. Politiek en media hebben een moeizame relatie. De media hebben teveel macht, vindt 67 procent van de politici. Slechts 14 procent van de journalisten vindt dat ook. Journalisten zijn veel te cynisch, vindt 61 procent van de politici, maar van de journalisten zelf vindt maar 22 procent dat, aldus Kees Brants.

Spanning tussen politiek en media

De media zijn veranderd van aanbod naar vraaggestuurd. De berichtgeving hanteert sindsdien niet langer een politieke logica maar een medialogica. Hierin staat de consument centraal. De

tegenwoordige journalist zoekt vooral naar de conflictkant: conflicten zijn spannend. Het vertrouwen in autoriteiten neemt af, niet alleen in de politiek, maar ook in andere sectoren. De *vox populi* krijgt het podium. De journalistiek verandert hierin mee: GeenStijl en de Jakhalsen (*De Wereld Draait Door*) dringen door in de reguliere journalistiek en worden ook zelf nieuwsbronnen. Veel informatie ligt onmiddellijk op straat en

politici krijgen steeds meer met overval-journalistiek te maken. Tegelijkertijd verandert de politiek van een partijendemocratie in een toeschouwers- of dramademocratie. In die dramademocratie gaat het minder om de autoriteit van de politicus en meer om zijn persoon, om zijn charisma en empathische vermogens.

Gevolgen

De zorgvuldigheid van de journalistiek komt op de tocht te staan; de huidige berichtgeving draait meer om emotie dan om inhoudelijk hoor- en wederhoor. Brants zelf krijgt nogal eens de vraag van journalisten 'Vindt u ook niet dat...?'. Antwoordt hij daarop dat het een en ander genuanceerder ligt, dan is hij niet meer interessant. Het publiek komt meer centraal te staan, daar wordt naar geluisterd. De informatiefunctie van de media wordt uitgehold doordat berichtgeving uit Den Haag verandert van informatie in infotainment (zie de talkshows), waarin terzake ondeskundige *sidekicks* de gesprekken voor politici onveilig tot onmogelijk maken. Circa 300 journalisten houden zich bezig met 150 volksvertegenwoordigers. Ze rennen allemaal achter dezelfde quotes aan, maar willen tegelijkertijd uniek zijn in hun berichtgeving. Dat leidt tot hype-journalistiek. De controlefunctie verandert als de media zich vooral richten op wat mensen beroert en verwordt daarmee van functie tot louter vorm: overval de politicus met een onverwachte vraag en tracht hem op het verkeerde been te zetten. Een ander gevolg is dat media en politiek meer in de ban van het populisme komen. Hierin staat het negatieve centraal. Brants hield zijn toehoorders voor dat deze ontwikkelingen een genuanceerder beeld opleveren dan dat van de *getatoeëerde klasse* (Jos de Beus) die het publieke domein oververt en om zeep helpt.

Er is ook een positief gevolg: de wensen van het publiek worden eindelijk serieus genomen. Rita Verdonk gaat hierin het verst: ze heeft geen partijprogramma nodig, want zij gaat immers uit van hetgeen *het volk* wil en haar aanrekt. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
l.meijs@maatschappijpolitiek.nl.

Foto: Koen van Rossum

Efficiënter maken, ombuigen of gewoon bezuinigen?

Ik weet natuurlijk niet of u gewoon bent mij serieus te nemen, maar deze keer hoeft dat niet. Het volgen van mijn gedachtegang volstaat, als denkexperiment.

Bij algehele bezuinigen kunnen we niet voor bepaalde sectoren uitzonderingen maken, want de bestaande verhoudingen tussen de uitgaven zijn al een weerspiegeling van het relatieve belang dat de gemeenschap aan de verschillende beleidssectoren toekent. Proportioneel bezuinigen is de enige eerlijke, politiek neutrale manier. Ontzie je bijvoorbeeld het onderwijs, dan verhoog je, met de crisis als smoes, het gewicht van deze sector binnen de bestaande waardentoe wijzing. Zo wordt de crisis politiek misbruikt. Politieke avonturiers van allerlei slag zien er een kans in hun stokpaardjes te berijden.

Dus liefst eenzelfde percentage voor alles en iedereen, en dat hoeft niet per se 20 procent te zijn, want over het tempo van de operatie valt te twisten. Elke sector, ook onderwijs, zou zelf een af te spreken percentage in eigen huis bij elkaar moeten sprokkelen.

De ambtelijke commissies stellen voor havo en vwo met een jaar te bekorten. Laat ik ze daar eens mee helpen. Als het middelbaar onderwijs afstand doet van alle oneigenlijke, ad-hoc politiek wenselijke taken die de maatschappij in de loop der tijd over zijn schutting heeft gegooid en zich beperkt tot zijn kerntaak (opleiding en overdracht van kennis en vaardigheden), dan is vier à vijf jaar meer dan genoeg.

Pardon? Nu bezondig ik me zelf aan wat ik hierboven aan de kaak stel: de crisis misbruiken voor het berijden van stokpaardjes! Want het bestrijden van waan-van-de-dag-onderwijstaken is de rode draad door mijn hele columnistenbestaan. Ik kan daar dus beter niet zelf aan meedoen, aan dat bezuinigingsspel.

Maar nu dit: wat te denken van de Duitse oplossing? De Duitsers willen juist lastenverlichting, want daar is het probleem dat de mensen zijn met consumeren zijn gestopt! Moeten wij niet eerst afwachten wat dat voor ons gaat betekenen, zoals meer export naar onze traditioneel grootste afnemer? Dan is polderen met ombuigingen en efficiënter werken wellicht toch voldoende!

Grom

g.vanrossum@maatschappijpolitiek.nl

Pre-election party Nachttien lokt jonge kiezer

Stemmen in de nacht

Bas Banning

Op allerlei manieren proberen politieke partijen en organisaties jongeren warm te maken voor politieke kwesties. Het is hard werken om jonge kiezers naar de stembus te lokken. Het Groninger Forum verleidt jongeren door middel van verkiezingsfeesten, debatten, rappers en door de jonge kiezers 's nachts te laten stemmen.

Aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen werd in theater De Oosterpoort in Groningen de *pre-election party Nachttien* gehouden met verschillende nationaal bekende acts, de bekendmaking van de Scholierenverkiezingen, verschillende debatten en als hoogtepunt het vervroegd stemmen. Vanaf middernacht, als burgemeester Peter Rehwinkel als eerste zijn stem uitbrengt, tot het einde van het feest om half drie, brengen circa achthonderd kiezers hun stem uit.

Snuisterijen

In De Oosterpoort staan de gezichten van de medewerkers van de organisatie van *Nachttien* gespannen vlak voor de opening. Zouden de jongeren komen? Gelukkig staat er al snel een grote rij bij de kassa. Na binnenkomst moeten de jongeren een lange gang door om de zalen te bereiken. Hier staan de politieke partijen klaar om nieuwe leden te werven. Iedereen wordt aangesproken. Er worden niet alleen flyers uitgedeeld, maar ook fietslichtjes (PvdA), lichtgevende armbandjes (VVD) en aanstekers (Student & Stad). Laten de jongeren zich paaieren door dit soort snuisterijen? Gelukkig raken enkele jongeren ook in gesprek met de aspirant-politici. Een-

maal binnen begint de avond met de presentatie van de Scholierenverkiezingen. In aanwezigheid van rapper Lange Frans wordt de uitslag bekend gemaakt door het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP). De presentatrice eindigt eerder dan gepland, want het Volendamse zangduo Nick & Simon staat op het programma. De zaal, die daarvoor matig gevuld is, stroomt vol. Dit scenario herhaalt zich bij de debatten. De organisatie, het Groninger Forum, spreekt dankzij meer dan 2.000 bezoekers van een doorslaand succes. ◀

Groninger Forum

Activiteiten voor jongeren zijn lastig te organiseren. Te veel inhoud kan een incrowd publiek betekenen van louter politiek actieve jongeren, zonder de niet-actieve jongeren binnen te halen. Te veel amusement betekent evenwel het gevaar dat politiek tot het irritante voorprogramma voor die leuke band of rapper verwordt. Hoe daarmee om te gaan? Het Groninger Forum bestaat een jaar en organiseert allerlei multidisciplinaire evenementen, zoals Nachttien. Volgens Herman Meijer, programmamaker van het Groninger Forum, trekken politieke evenementen nog te vaak vooral hbo- en wo-studenten aan. Hij richt zich liever op de groep die daaronder ligt, ook al is het lastig die jongeren te bereiken. Ze gaan niet snel naar een debat of politiek evenement. Het televisieprogramma De Uitlaatklep lukte dit volgens hem wel. Dit programma van RTV Noord werd gepresenteerd door Victoria Koblenko en richtte zich op hete hangijzers in de regio. Het was populair bij vmbo-jongeren. Ook had het Groninger Forum in de Week van de Geschiedenis een programma gericht op vredesmissies. Families van militairen op missie en veteranen kwamen in de klas om in gesprek te gaan met jongeren. Ook dit sprak deze doelgroep aan.

Mening van docent

Het zijn gouden tijden voor mij, als docent Maatschappijleer. Gemeenteraadsverkiezingen, problemen met de vorming van colleges hier en daar, rommelige toestanden bij het stemmen in Rotterdam, de val van het kabinet en opstappende partijleiders... en dat allemaal tijdens het blok waarin ik in mijn vierde klassen met politiek bezig ben. Mijn lessen vullen zich bijna vanzelf, leerlingen krijgen prachtige praktijkvoorbeelden van de theorie die tijdens de les aan de orde komt. Wat wil een mens nog meer?

Open

Wat ik had gestemd, wilden mijn leerlingen weten. Nu vind ik het zelf geen enkel punt om in het openbaar te zeggen wat ik heb gestemd. Ik schaam me daar totaal niet voor, dus ik zei: 'PvdA'. Sommige maatschappijleerdocenten, en misschien ook andere docenten, vinden dat niet gepast. Volgens hen moet je in je lessen altijd neutraal en objectief zijn. Ten eerste vraag ik me af of dat mogelijk is (volgens Joris Luyendijk zijn journalisten dat zelfs niet) en ten tweede: waarom? Het is toch prima om daar open over te zijn? Je zou zelfs kunnen zeggen, dat het heel goed is om te laten zien dat je daar in Nederland open over kunt zijn. Je *hoeft* het niet te zeggen (ook belangrijk), maar het *mag* wel. Ik zeg niet dat ik vind dat mijn leerlingen later ook op de PvdA moeten stemmen. Ik zeg dat iedereen zijn eigen afweging moet maken, liefst op basis van kennis over de partijen en hun verkiezingsprogramma's en niet op basis van mooie krullen of een lekker kontje.

Groepsdenken

Ook naar mijn mening over Geert Wilders wordt in de les wel eens gevraagd, en ook daar kun je gewoon antwoord op geven, vind ik. Ik zal hem niet demoniseren, want dat schijnt hij erg vervelend te vinden, maar erg enthousiast word ik niet van hem. Graag leg ik mijn leerlingen uit waarom. Ik ben namelijk geen fan van groepsdenken in het algemeen en ik vind het altijd beter om te kijken naar individuele rechten in plaats van naar groepsrechten... dat hadden ze op de Balkan ook beter kunnen doen, en zo zijn er andere voorbeelden uit de geschiedenis te geven. Natuurlijk is het goed en zelfs van levensbelang dat individuen ook bij groepen horen. Het kan soms goed zijn om je als groep te manifesteren, maar de ene groep opzetten tegen de andere leidt meestal niet tot prettige situaties. Zelfs bij voetbal brengt het minder mooie dingen in de mens naar boven. De vrijheid waar Wilders het over heeft, is de vrijheid van een bepaalde groep die hand in hand gaat met de onvrijheid van een andere. Bovendien spreken zijn schijnbaar eenvoudige oplossingen voor ingewikkelde maatschappelijke problemen mij niet aan. Dat wil ik overal uit kunnen spreken als mensen mij daar naar vragen.

Meningsvorming

Tot nu toe heeft niemand me kunnen overtuigen van de nadelige gevolgen die deze openheid voor leerlingen zou kunnen hebben. Docenten geven over van alles en nog wat hun mening, waarom dan niet over politiek: omdat leerlingen dan niet meer in vrijheid hun mening kunnen vormen? Een eigen mening vorm je toch op basis van kennis en op basis van verschillende ideeën, gedachten en meningen van anderen? De meningen van je familie, van je vrienden en ook die van docenten. Ik vind de opvatting dat je door je wel te uiten, je je leerlingen teveel beïnvloedt, een onderschatting van hun denkvermogen. Ze zijn heel goed in staat om hun eigen mening te vormen. Ik zorg er natuurlijk voor dat zij die in mijn lessen kunnen uiten... ook als hun mening de mijne niet is. ◀

Anique ter Welle

Nederlander op zoek naar zichzelf

Coen Gelinck

In tijden van toenemende individualisering en globalisering gaan mensen op zoek naar hun eigen identiteit. Elk weekend kijken 2,5 miljoen mensen naar het televisieprogramma *Ik hou van Holland*, en dat is niet alleen omdat Linda de Mol het zo leuk presenteert. Volgens Peter Achterberg, docent Sociologie aan de Erasmus Universiteit, zijn mensen op zoek naar het fundament dat ze door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen zijn kwijtgeraakt.

Als aftrap van zijn Docentendaglezing liet Peter Achterberg een trouwkaartje van een bevriend stel zien. Het Delfts blauwe kaartje was voorzien van een klein Nederlands vlaggetje en een oranje binnenkant. Volgens Achterberg zou deze vormgeving in de jaren tachtig van de vorige eeuw zeker met extreem-

rechts zijn geassocieerd. Tegenwoordig wordt die link niet meer gelegd; het bruidspaar had zeker geen politieke boodschap met het kaartje.

Zoektocht

In de moderne maatschappij verdwijnen vertrouwde zekerheden. De moderne

mens gelooft niet in een God die alle antwoorden heeft, is een klein radertje in een ingewikkeld productieproces, maakt geen deel meer uit van een hechte dorps- of buurtgemeenschap en wordt elke dag opnieuw geconfronteerd met mensen uit andere culturen die anders denken dan hij. Mensen hebben geen vanzelfsprekende identiteit meer en ervaren dat als een probleem. Zij gaan op zoek naar oplossingen voor dit probleem. Achterberg laat drie terreinen zien waarop deze zoektocht zichtbaar wordt: *religie, politiek* en *populaire cultuur*.

Religie

Naarmate het aantal christenen in de westerse samenleving afneemt, neemt het belang van het geloof voor deze groep toe. De christenen die na de ontkerkelijking vanaf de jaren zestig zijn overgebleven, vinden dat het geloof een grotere rol in de maatschappij moet spelen, bijvoorbeeld in de politiek en in het onderwijs. Christenen stemden meer dan twintig jaar geleden op christelijke partijen.

Ook christelijke jongeren geven bij onderzoeken in verschillende westerse landen aan dat het christendom een belangrijke rol in de samenleving moet spelen. De toenemende zichtbaarheid van het geloof doet zich niet voor in landen waar (bijna) iedereen zichzelf christelijk noemt.

Politiek

In de politiek kwamen in de jaren zeventig nieuwe thema's en onderwerpen op, zoals vrouwenemancipatie, abortus en homorechten. De politieke strijd tussen links en rechts over sociaaleconomische thema's leek door een politiek debat over culturele thema's te worden vervangen. Deze niet-materiële thema's werden opgepikt door nieuwlinkse partijen zoals de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP). In landen als Frankrijk, Duitsland en België kwamen in reactie op de nieuwlinkse stroming ook nieuwrechtse partijen op. In Nederland ontstonden die partijen niet, waardoor men even dacht een gidsland te zijn. Pas na 2000 kwamen in Nederland nieuwrechtse politieke bewegingen op, al was onder de bevolking altijd al veel steun voor invoering van de doodstraf en strenger optreden tegen criminaliteit.

Uit onderzoek blijkt dat het belang van het sociaaleconomische thema's in de verkiezingsprogramma's de afgelopen twintig jaar stabiel is. Wel neemt de polarisatie tussen partijen over deze thema's af. In verkiezingsprogramma's wordt tegenwoordig meer aandacht aan de culturele thema's besteed. Ook de polarisatie over deze thema's neemt toe. Na Lijst Pim Fortuyn (LPF) volgden de partijen van Geert Wilders en Rita Verdonk. Het zijn steeds dezelfde mensen die op deze partijen stemmen: lageropgeleide geïndividualiseerde niet-gelovige mensen. Hogeropgeleide geïndividualiseerde niet-gelovige mensen stemmen op nieuwlinkse partijen als D66 en GroenLinks. Uit de peilingen blijkt dat de PVV en D66 beiden profiteren van de toenemende polarisatie op de culturele thema's.

Populaire cultuur

Ook in de populaire cultuur ligt de laatste jaren de nadruk sterk op de Nederlandse identiteit. In de jaren tachtig was het aandeel Amerikaanse muziek in de Top 40 erg hoog, tegenwoordig is Nederlandstalige muziek weer helemaal terug. Ook zijn de Nederlandse artiesten steeds meer in het Nederlands gaan zingen. Had men vroeger BZN en The Cats, die voornamelijk in het Engels zongen, tegenwoordig zijn Jan Smit en Nick & Simon *hot*. Het is dan ook geen toeval dat Volendam een groot percentage PVV-stemmers kent. Socioloog Marcel Lubbers toont in zijn onderzoek aan dat het verkiezingsresultaat van nieuwrechtse partijen per land samenhang vertoont met het aantal hits in de nationale taal. Achterberg sprak van een 'loeisterk verband'.

Hij heeft het nieuwe examenprogramma voor Maatschappijwetenschappen vast niet gelezen, maar zijn lezing maakt één ding duidelijk: het is heel goed mogelijk om ingewikkelde processen als modernisering, individualisering en globalisering aan havo- en vwo-leerlingen uit te leggen. Hitlijsten laten de reactie van onze samenleving op dit soort processen zien. Een betere link met de belevingswereld van leerlingen kan een docent zich toch niet wensen? ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
c.gelinck@maatschappijenpolitiek.nl.

Overstap vmbo-havo vraagt ook meer van docent

Doorstroom koesteren

Lieke Meijs

De Onderwijsraad heeft in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) onderzocht of het Nederlands onderwijsstelsel niet te vroeg selecteert. Aanleiding vormde de kritiek die de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in 2007 leverde op het Nederlands onderwijsstelsel. In dit artikel wordt nader ingegaan op de selectie en doorstroom van Nederlandse leerlingen.

Op basis van een internationale vergelijking stelde een OESO-rapport dat de vroege selectie in het Nederlands onderwijsstelsel leerlingen uit achterstandsgroepen benadeelt. De selectieleeftijd uitstellen hoeft niet, concludeert de Onderwijsraad, maar het is wel nodig om andere maatregelen te nemen, zoals het stimuleren van de doorstroom van vmbo- t naar havo.¹ Hoe kan dat bij Maatschappijleer?

Grillig patroon van doorstroom

Als wordt teruggeblikt op het overheidsbeleid ten aanzien van de overstapmogelijkheden tussen de verschillende onderwijstypen, dringt het beeld van een sinuskrumme zich op. De Mammoetwet moest het stapelen bevorderen. Vooral de doorstroom van mavo naar havo was een populaire optie; met

name voor kinderen met lageropgeleide ouders. Het doel was immers de vergroting van onderwijskansen voor alle lagen van de bevolking. Toen *efficiency* en *stroomlijning* van leerwegen echter weer sleutelwoorden van het beleid vormden, werd het stapelen te kostbaar gevonden en was er juist weer sprake van andere accenten. De doorstroom van vmbo-t naar havo nam daarmee tijdelijk weer af. Een grillig patroon van doorstroom laten ook de cijfers zien (figuur 1).

Vanuit het derde en vierde leerjaar vmbo-t is er heel weinig doorstroom naar havo; in het derde leerjaar minder dan 0,5 procent.³ Jongens en allochtone leerlingen maken relatief meer gebruik van de stapelmogelijkheid dan meisjes en autochtone leerlingen.

Figuur 1
Doorstroom van vmbo-t-leerlingen naar havo (in procenten)

1995	1998	2002 ²	2003	2004	2008	2009
16%	12%	9%	13%	16%	21%	19%

Vroeg of laat

Knelpunten bij het stapelen

Een hoger doorstroompercentage van vmbo naar havo betekent niet per se succes: van de doorstromers rondt een kwart de havo-opleiding niet af en loopt ruim 10 procent extra vertraging op.

De invoering van de Tweede Fase vergrootte de aansluitingsproblemen tussen sectoren en profielen. Aanvankelijk leidde dat tot de doorstroomers dat vmbo-t-leerlingen in elk geval examens in Frans of Duits en Wiskunde moesten hebben gedaan. Deze eis is weer verval- len: in de praktijk bleken leerlingen door middel van een bijspijkerprogramma goed in staat achterstanden weg te wer- ken en een havodiploma te halen. Scho- len stellen zelf weer aanvullende eisen door bijvoorbeeld de motivatie van de leerlingen te toetsen of een minimum cijfergemiddelde voor enkele of alle vakken te eisen.

Andere knelpunten zijn er nog wel. Door de schaalvergroting van het voort- gezet onderwijs, gevolgd door opsplij- ting in locaties van vmbo en havo/vwo, is de kloof tussen vmbo-t en havo groter geworden. Ook in het docententeam is de scheiding tussen vmbo-t- en havo/vwo-docenten scherper gewor- den. De invoering van het Studiehuis met zelfwerkuren laat in havo-4 veelal een andere didactiek zien dan in het

vmbo. Van havo-4-leerlingen wordt ver- wacht dat ze zelf het overzicht op hun taken houden en dat ze kunnen plan- nen. Van leerlingen in vmbo-t-4 wordt dit nauwelijks verlangd. Ook dit leidt dus tot aansluitingsproblemen.

Programma's

Voor Maatschappijleer zijn in verband met de doorstroom de volgende zaken relevant: de aansluiting van Maatschap- pijleer 1 en 2 op de havo-4-vakken Maatschappijleer/Maatschappijwet- schappen en de verschillen in aanpak en didactiek.

Het Nationaal expertisecentrum leer- planontwikkeling (SLO) heeft alle maat- schappijleerprogramma's naar zes kern- concepten geordend en deze in doorlopende leerlijnen beschreven.

(zie: www.slo.nl/voortgezet/onderbouw/ themas/leerlijn/progr/ en www.slo.nl/ voortgezet/vmbo/themas/dll/).

De inhoudelijke aansluiting tussen beide programma's is goed.⁴ Alle pro- gramma's hebben onderdelen over *macht, gezag en bestuur* en over *cultuur en levensbeschouwing*. Ook het onder- deel *welvaart en welzijn* is in de verschil- lende programma's terug te vinden. Het kernconcept *communicatie en samenle- ving* ontbreekt in het havoprogramma, maar is wel in alle drie de andere pro- gramma's terug te vinden. *Internationale verhoudingen* komt slechts weinig voor in de vmbo-programma's, maar is wel in alle havo-onderdelen van Maatschappij- leer en in enkele van Maatschappijwe- tenschappen aanwezig.

Voor een overstap van vmbo-t naar havo is het van belang dat de docent verbindingen weet te leggen tussen hetgeen leerlingen al in hun vmbo-pro- gramma hebben gehad, zoals *beeldvor- ming en stereotypering*, met dat wat nieuw voor hen is, zoals *massamedia en cultuur* (Maatschappijwetenschappen). Voor een havo/vwo-docent betekent dit dat ze zich in het vmbo-programma moeten verdiepen.

Didactiek

Een andere kwestie is de overstap naar een andere didactiek en aanpak van het vak. Vmbo-leerlingen zouden een beeld moeten krijgen van de maatschappij- leeraanpak in havo-4. Dat kan door proeflessen aan te bieden, of door een dag mee te lopen met een havo-4-klas,

zoals het *stoeltjes passen* in de brugklas door leerlingen van het basisonderwijs. Louter aankondigen dat het op de havo moeilijker is en dat leerlingen daar zelf meer moeten nadenken, zegt potentiële overstappers niets. Door een dagje mee te draaien of een docent een typische havo-les in vmbo-t-4 te laten geven, krijgt de potentiële doorstromer een goede indruk van het verschil. Een andere optie is het opnemen van enkele havo-achtige proefvragen in toetsen voor mogelijke doorstromers. Zo wordt duidelijk dat er verschil zit tussen 'zaken uit je hoofd leren' en 'inzicht hebben in'. Ook kan het verschil tussen de havo- en vmbo-vragen van de centrale examens worden getoond. Havo-examens bevat- ten minder multiple choice-vragen dan vmbo-t-examens en dat verlangt van (toekomstige) havisten een andere manier van antwoorden en een grotere leesvaardigheid. Zo telde het bronnen- boekje van het vmbo-t-examen uit 2009 vijf pagina's, het bronnenboekje van het havo-examen elf.

Vmbo'ers die zijn geïnteresseerd en het vak op havoniveau willen doen, kunnen via bijspijkermodules achterstanden wegwerken. Bied die aan, want door- stroom moet worden gekoesterd. ◀

Noten

1. Onderwijsraad, *Vroeg of laat, Advies over de vroege selectie in het Nederlandse onderwijs*, Den Haag, 2010.
2. Door de invoering van de Tweede Fase werd de aansluiting op de profielen in havo-4 moeilijker.
3. Onderwijsraad, *Doorstroom en talentont- wikkeling*, Den Haag, 2007.
4. Op de website www.maatschappijenpoli- tiek.nl vindt u een vergelijking van de inhoudelijke onderdelen uit de examen- programma's Maatschappijleer van het vmbo-t en Maatschappijleer/Maatschap- pijwetenschappen op de havo.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:

l.meijs@maatschappijenpolitiek.nl

Geknipt

Zwarte en witte havo/vwo's

Vmbo's zijn in grote steden overwegend zwart, vwo en havo's voornamelijk wit. Een handjevol havo- en vwo-scholen wordt echter bijna volledig bevolkt door allochtone leerlingen. Dat maakt de toch al onbehaaglijke scheiding tussen witte en zwarte scholen nog sterker. Er zijn ook in de hogere regionen van het voortgezet onderwijs kinderen die van hun vierde tot hun achttiende jaar geen Nederlandse kinderen om zich heen hebben. De zwarte scholen zien dat ook als een manco. Met projecten proberen ze de kinderen in aanraking te brengen met de Nederlandse samenleving. Dit soort maatregelen is noodzakelijk om de kinderen te begeleiden bij hun maatschappelijke vorming. Het zijn echter lapmiddelen die aantonen hoe lastig het is voor deze leerlingen te integreren in een samenleving waarvan ze in hun jeugd jaren nauwelijks deel uit maken.

Pogingen om deze scholen gemengd te maken, zijn vrijwel overal mislukt. Voor het voortgezet onderwijs is dat ook geen realistische weg: de kinderen kunnen eenvoudig een eindje verder fietsen, naar een witte school. Verplichte spreiding is een paardenmiddel; sluiting van de paar zwarte scholen ook.

Ongeveer een derde van alle havo- en vwo-leerlingen in de grote steden is allochtoon; zeventig procent witte en dertig procent zwarte leerlingen lijkt een mooi evenwicht voor een gemengde school. Er is dus alle aanleiding voor een open, niet-dogmatisch debat over de vraag hoe kan worden voorkomen dat de scheiding tussen zwart en wit zich ook op havo- en vwo-scholen voltrekt. Gelet op het geringe aantal zwarte havo's en vwo's,

moet er nog een ommekeer mogelijk zijn.

(Bron: Commentaar, *Trouw*, 26 maart 2010)

Met betrekking tot de doorstroom van leerlingen: 'Selectie als zodanig is niet zozeer het probleem, maar wel de vorm die selectie in Nederland aanneemt. Het rigide systeem belemmert dat we regelmatig kijken of een leerling wel op het goede niveau zit. Een goed presterende vmbo-leerling zou tussentijds moeten kunnen overstappen naar de havo.

*Maar omdat deze leerling vaak in een apart schoolgebouw of zelfs aparte organisatie zit, is dat moeilijk,' (Herman van de Werfhorst, hoogleraar sociologie, UvA, in: *NRC Handelsblad*, 6 februari 2010)*

Van Bijsterveldt consulteert scholieren via Hyves

Voor een goede invoering van de maatschappelijke stage is demissionair staatssecretaris Marja van Bijsterveldt op zoek naar de mening van scholieren. Daarom lanceerde zij op dinsdag 30 maart een Hyves-pagina die geheel in het teken staat van de maatschappelijke stage. Daar kunnen scholieren, maatschappelijke stageaanbieders en scholen leren van elkaars ervaringen. 'De Hyves-pagina is een uitstekend podium voor jongeren om ervaring te delen. Ik verwacht niet alleen hosanna, maar ook een scherpe en kritische blik. Dat draagt alleen maar bij aan een succesvolle invoering van de maatschappelijke stage. Ik kijk uit naar al die krabbel!' aldus Van Bijsterveldt. Tijdens de lancering waren ruim veertig jongerenambassadeurs aanwezig

die aankomende maanden op middelbare scholen voorlichting gaan geven over de maatschappelijke stage. De jongerenambassadeurs komen uit het hele land en hebben een training gekregen over voorlichting geven en campagne voeren. De inzet van sociale media is daarin steeds belangrijker. Met een handzaam videoapparaat gaan zij hun ervaringen vastleggen en publiceren op <http://masteams.hyves.nl>. De staatssecretaris zal de discussies op internet nauwgezet volgen en reageren op de inbreng van de jongeren. De beste tips en ideeën van scholieren die bijdragen tot een succesvollere invoering van de maatschappelijke stage, maken kans bewaarheid te worden. 'Ten slotte zijn de scholieren zelf de belangrijkste ervaringsdeskundigen', voegt de staatssecretaris er aan toe. Vanaf 2011 volgt elke leerling tijdens de middelbare school een maatschappelijke stage. Elke school bepaalt zelf wanneer en hoe de maatschappelijke stage wordt gegeven. (Bron: website Ministerie van OCW, 30 maart 2010)

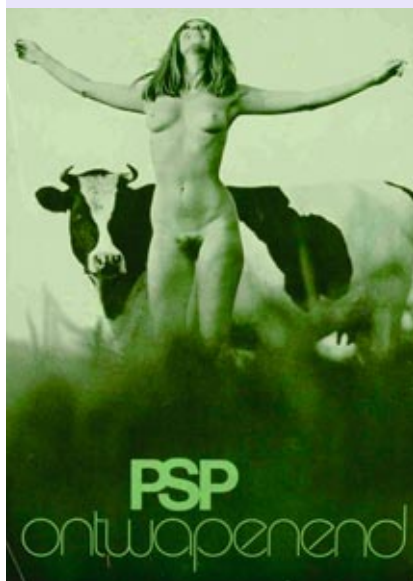
'Het fascinerende van politiek? Hoe een paar mensen kunnen bepalen hoe wij leven. De invloed. Mensen zeuren zo snel, maar je kunt zelf iets bijdragen.' (Elze 't Hart, nr. 2 kandidatenlijst D66 in Leiden, in: *de Volkskrant*, 2 maart 2010)

We laten jonge hersens niet rijpen

Scholen moeten meer rekening houden met de ontwikkeling van de hersenen en met individuele verschillen in het brein, zegt neuropsycholoog Jelle Jolles, voorzitter van de Commissie Hersenen en Leren. In *Buitenhof* pleit Jolles voor meer aandacht voor de hersenen en niet alleen het lijf bij het opvoeden en scholen van jongeren. Volgens Jolles worden er tegenwoordig te snel keuzen gevraagd van jongeren die nog niet aan die keuzen toe zijn. Hierdoor vallen met name jongens te vaak buiten de boot. 'Een langzaam groeiende boom kan uiteindelijk de hoogste worden', maar deze worden nu te snel 'omgehakt'. (Bron: televisie-uitzending *Buitenhof*, 4 april 2010)

Lesmateriaal

De verkiezingen voor de Tweede Kamer komen eraan. De SP maakt weer hectoliters tomatensoep, de PvdA heeft pallets rode rozen besteld en het CDA is nieuwe groene t-shirts en shawls aan het uitzoeken. De verkiezingsborden zijn na de gemeenteraadsverkiezingen langs de weg blijven staan en het zal niet lang duren voordat de plakstrijd onder de partijen weer losbarst: wie weet de mooiste plaats op het bord te veroveren?

Verkiezingsaffiches

Verkiezingsaffiches moeten de aandacht trekken van de kiezers. In één krachtig beeld moeten ze de partij *neerzetten* en het kieslijstnummer in het geheugen van de kiezer prenten. Sommige beelden zijn zo sterk dat ze de verkiezingen overleven. Zo staat de poster van Katholieke Volkspartij (KVP) met daarop Hendrik Colijn aan het roer, op mijn netvlies gebrand. Het meest indrukwekkende verkiezingsaffiche is dat evenwel van de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP, later opgegaan in GroenLinks) uit 1971, met daarop een naakte vrouw in een weiland. Uit het beeld van de naakte vrouw spreekt bevrijding en ontwapening (de eerste P van PSP), en natuurlijkheid, beklemtoond door, nogmaals, het naakt, het decor van de groene weide, de koe en het groene kleurfilter over het beeld.

Een ander, recenter voorbeeld van een affiche met een duidelijke boodschap is die van de PvdA van de vorige Kamerverkiezingen. Wouter Bos kijkt je met een overtuigende blik aan. Achter hem staat een groep mensen; bij nadere beschouwing allemaal PvdA-prominenten. Het beeld zet Bos neer als leider en de boodschap was duidelijk: die verkiezingen stonden in het teken van de strijd om het premierschap tussen Jan Peter Balkenende en Wouter Bos.

In tegenstelling tot het genoemde affiche van de PSP uit 1971, legde het affiche van de PvdA de nadruk helemaal op de lijsttrekker en de steun die hij van zijn partijgenoten ontving. Op het affiche van de PVV voor de afgelopen verkiezingen voor het Europese Parlement was het net andersom. Op de voorgrond stond weliswaar de lijsttrekker, maar de aandacht werd vooral getrokken door Geert Wilders op achtergrond. Niet eerder werd een partijleider, die zelf niet kandidaat stond, zo duidelijk als stemmentrekker voor Europese Verkiezingen ingezet.

Beeld

In eerder lesmateriaal (*Maatschappij & Politiek*, 2010, nr.1) werd beschreven hoe leerlingen zelf een verkiezingsaffiche kunnen maken. Daarop moesten minstens vijf standpunten van de partij staan. Door die eis te stellen zouden hun producten afwijken van echte verkiezingsaffiches, waarop immers zelden inhoudelijke standpunten zijn afgedrukt. Het beeld moet het werk doen. Met één blik moet de kiezer begrijpen waar de partij voor staat. Dat begrijpen mag best enig denkwerk vergen. In de campagne voor de vorige Europese verkiezingen presenteerde de SP zich als eurocritica. Op het verkiezingsaffiche van de SP stond een skyline van fabrieken met grote rookwolken uitstotende schoorstenen. Daaronder stond in grote letters: 'Voor een ander Europa'. Het is aan de kiezer om te bedenken dat de SP niet een nieuwe industrialisatiegolf in Europa wilde ontketenen, maar een dam wilde opwerpen tegen het, door de Europese Unie beschermde, internationale kapitalisme.

Opdracht

Ook in de klas vormen verkiezingsaffiches een aantrekkelijk aangrijpingspunt voor het aan de orde stellen van verkiezingen. Onderstaand lesmateriaal is bedoeld om leerlingen partijaffiches voor de campagne voor de aankomende Kamerverkiezingen te laten analyseren. De centrale vraag is: wat willen de respectieve partijen met deze affiches uitdrukken? Voor de beantwoording moeten de leerlingen dus beelden analyseren. Wat is afgebeeld en waar verwijst dat naar? Welke kleuren zijn gebruikt en

wat moeten die uitdrukken? Wat wil een eventuele tekst uitdrukken? Welke conclusies vallen daaruit te trekken over standpunten van de onderscheiden partijen? Om de leerlingen op weg te helpen, is het aan te raden om eerst twee of drie affiches klassikaal te analyseren. Vervolgens is het de beurt aan de leerlingen. Bestel bij politieke partijen de verkiezingsaffiches en hang ze in volgorde van kieslijstnummer op aan de muren van het lokaal. Laat de leerlingen in tweetallen de verkiezingsposters langsgaan en analyseren. Waarna ze, eventueel in grotere groepjes, hun bevindingen met elkaar bespreken en tot slot klassikaal hun antwoorden op het bord zetten. Hieronder vindt u een aantal vragen aan de hand waarvan de leerlingen de affiches kunnen analyseren. Ter introductie van een dergelijke les vindt u op de website van *Maatschappij & Politiek* (www.maatschappijenpolitiek.nl) oude verkiezingsaffiches. ◀

Christine Elout

Stemmentrekker

Op donderdag 9 juni vinden de Tweede Kamerverkiezingen plaats. Alle Nederlanders van 18 jaar en ouder mogen op deze dag gebruik maken van hun stemrecht. De verkiezingscampagnes zijn al op gang gekomen. Overal in het land voeren leden van de verschillende partijen actie om stemmen voor hun partij te werven. De SP deelt weer sponsjes uit, de PvdA houdt het bij de traditionele rode rozen en elke partij heeft nieuwe verkiezingsaffiches laten drukken. Waarschijnlijk heb je ze al gezien, de grote houten borden waarop partijen hun affiche kunnen plakken. In deze opdracht ga je de verkiezingsaffiches van deelnemende partijen grondig bekijken. Wat drukken ze uit?

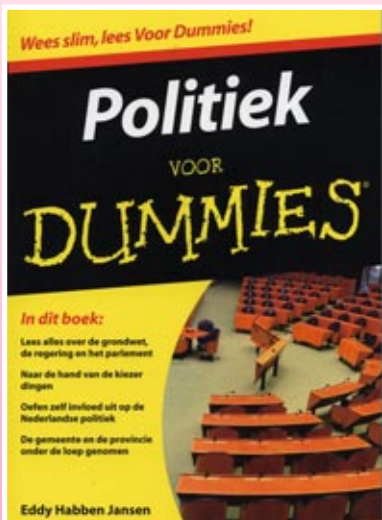
Bekijk de posters die in het lokaal hangen aandachtig en beantwoord onderstaande vragen.

Affiche 1.

Partij:

1. Wat valt je als eerste op?
2. Beschrijf wat is afgebeeld.
3. Welke kleur(en) beheersen het beeld? Zegt die kleur iets over de partij? Spreekt uit die kleur(en) een bepaald gevoel of idee (bijvoorbeeld, groen kan staan voor natuur)?
4. Welke personen staan op deze poster? Wie zijn deze personen?
5. Staat er tekst op de poster? Zo ja, neem deze tekst over. Welk standpunt spreekt uit deze tekst?
6. Zoek het logo van de partij. Waar staat het logo? Is het logo goed zichtbaar?
7. Wat wil de poster volgens jou uitdragen?
8. Staat er een nummer op het affiche? Waar verwijst dat nummer naar?
9. Spreekt het affiche je aan en wekt het je interesse in deze partij? Geef met minimaal één argument aan waarom wel of waarom niet.

Recensies

Eddy Habben Jansen, **Politiek voor Dummies**, Pearson Education Benelux, Amsterdam, 2010, ISBN 978-90-430-1849-4, 300 pagina's, prijs: € 27,95.

Luuk van Middelaar, **De Passage naar Europa. Geschiedenis van een begin**, Historische Uitgeverij, Groningen, 2009, ISBN 978-90-6554-236-6, 498 pagina's, prijs: € 35

Politiek voor leken

Wolter Blankert

Eddy Habben Jansen, adjunct-directeur van het Instituut voor Publiek en Politiek (de uitgever van dit blad) beschikt over de nodige ervaring met het aan de man brengen van politiek. Die ervaring heeft hij ingezet om een toegankelijk handboek over dit onderwerp te schrijven. Wolter Blankert laat zich door *Politiek Nederland* leiden.

Van de bijna driehonderd bladzijden van *Politiek voor Dummies* is ongeveer de helft aan de traditionele staatsinrichting gewijd, met een bespreking van de regering, het parlement en de lagere overheden. Ook deze hoofdstukken, waarin het bestuur van Nederland op een glasheldere manier uit de doeken wordt gedaan, bieden evenwel veel extra boeiende stof om de lezer aan het denken te zetten. Zowel aardig als origineel is het hoofdstuk 'Rond het Binnenhof', waarin de lezer letterlijk bij de hand wordt genomen om een beeld te krijgen van de ruimtelijke spreiding van de Haagse instellingen.

De andere helft van het boek zorgt enerzijds voor de nodige achtergrondinformatie en spoort anderzijds de lezer aan zelf aan de slag te gaan. Met betrekking tot de achtergrondinformatie gaat de auteur diep in op de betekenis van politiek en de verschillende staatsvormen in verleden en heden, met extra aandacht voor het ontstaan en de werking van democratie. Daarnaast biedt het boek een korte inleiding in de geschiedenis van Nederland, waarbij de hoofdzaken goed uit de verf komen. Aan Europese samenwerking en aan de wereldpolitiek zijn aparte hoofdstukken gewijd.

Politiek proces

Gezien de achtergrond van de auteur zal het geen verbazing wekken dat het eigenlijke politieke proces, of wel de praktijk van het politieke bedrijf, centraal staat. Het gaat daarbij om de achtergrond van de politieke partijen, het kiesstelsel en vooral de verkiezingen zelf. Op deze manier beschreven, worden het aansprekende onderwerpen.

In het deel 'Het kan ook anders' wordt de burger aangespoord om zelf aan de slag

te gaan of tenminste actief over de eigen inbreng mee te denken. Verder richt de schijnwerper zich op de gebreken van het systeem met mogelijke verbeteringen. Daarbij komen zaken aan bod die afbreuk (kunnen) doen aan het 'primaat van de politiek', zoals lobbyen en de invloed van adviesgroepen en de media, naast de uitbesteding van overheidszaken aan (semi)private organisaties die buiten de parlementaire controle vallen. Als toegift krijgt de lezer concrete tips voor een eigen politieke carrière.

Als toegift krijgt de lezer concrete tips voor een eigen politieke carrière.

Kanttekeningen

Hoewel Habben Jansen dus veel de revue laat passeren (begripsbepalingen, geschiedenis, staatsinrichting en de dagelijkse gang van zaken) valt hij nergens op onjuistheden, subjectieve oordelen of partijdigheid te betrappen. Op deze lofzang vormt alleen de behandeling van het 'Statuut van het Koninkrijk' een uitzondering. Het gaat hier om onze hoogste staatsregeling, die aan de Grondwet vooraf gaat en niet om 'een verdrag waar we ons aan moeten houden'. Op grond van het Statuut is voor heel wat wijzigingen in ons politieke bestel de instemming van de andere rijkdelen een absoluut vereiste, omdat het vaak om *rijkswetten* gaat.

Daarnaast kan als kritiekpunt gelden dat de Europese Unie en de Verenigde Naties tamelijk geïsoleerd worden behandeld. Bij de Europese Unie wordt wel aangegeven dat die op tal van terreinen de invloed van de Tweede Kamer beperkt, maar dit had wel iets specifiekergemogen – met meer aandacht voor de samenwerking. Het zal tot *dummies* niet onmiddellijk doordringen dat bij economische zaken, landbouw en milieu *Brussel* als hoogste bestuurslaag functioneert, terwijl bij bijvoorbeeld onderwijs *Den Haag* het nog echt voor het zeggen heeft. Over de Verenigde Naties (VN) had kunnen worden vermeld dat de marges van ons vluchtelingen- en dus immigratiebeleid in belangrijke mate door het VN-vluchtelingenverdrag worden bepaald. In tegen-

stelling tot de zo gevarieerde opzet van het boek, blijven de internationale hoofdstukken grotendeels steken in een opsomming van instellingen.

Eindoordeel

Op zich is deze focus op *ons eigen bestuur* heel begrijpelijk, want een doelstelling zal zeker zijn de belangstelling voor de *Haagse* politiek te vergroten. Dit toegankelijk geschreven handboek biedt daarvoor prima mogelijkheden en mag daarom, zonder overdrijving, niet ontbreken in de boekenkast van de leraar Maatschappijleer. Zelfs als die alleen maar mocht beschikken over een schamel boekenplankje, hoort dit boek, als naslagwerk en inspiratiebron daarop thuis. ◀

Europa voor gevorderden

Wolter Blankert

De filosoof Luuk van Middelaar slaagt er in *De passage naar Europa* in om op een meeslepende manier het proces van de Europese eenwording te beschrijven. Daarbij hanteert hij originele invalshoeken met aansprekende vergelijkingen: tafels en stoelen als metafoor voor Europees overleg of een kampvuur voor een topconferentie.

Met de daarbij behorende breedsprakigheid dipt Luuk van Middelaar, tevens speechschrijver van voorzitter van de Raad van de Europese Unie Herman van Rompuy, zijn onderwerp Europa in een filosofisch sausje. Zijn kennelijke afschuw van heldere overzichten maakt het boek alleen geschikt voor *gevorderden*, die snappen wat de schrijver met zijn geheel eigen terminologie bedoelt, zoals *binnenlaag* voor de Europese instellingen en *tussenlaag* voor de samenwerkende lidstaten. Zijn nieuwe terminologie doet in eerste instantie verfrissend aan, maar betekent eigenlijk zelden een verbetering. Zo duidt de auteur de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) consequent aan als 'de mijnbouwsamenwerking', terwijl dat de essentie ervan negeert (zo komt staal niet uit de grond, aardolie weer wel).

Karikatuur

De schrijver laat zichzelf veelvuldig door eigen retoriek bedwelmen. Zijn visie dat het *Verdrag van Luxemburg* van 1966 de minste van twee kwaden was, valt als origineel te prijzen. Daarna verheft hij deze evenwel door pragmatisme ingegeven berusting in het handhaven van het vetorecht van de lidstaten tot *geniaal*, om dat nog tot vervelens toe uit te spinnen.

Als zo velen voor hem, wijst de schrijver op de kracht van de lidstaten die verdere eenwording alleen nastreefden als dit met hun eigen belang strookte. Daarbij maakt hij – en ook daarin staat hij niet alleen – een karikatuur van het veronderstelde geloof in een federatie bij eerdere historici, nationale politici en de stichters van de euromarkt. In werkelijkheid is de invloed van gelovige federalisten binnen genoemde groepen altijd bescheiden gebleven (die federatie is er dan ook niet gekomen).

Gezamenlijkheid

De belangrijkste vondst van de auteur is de ontdekking van de *tussenlaag*, de *gezamenlijkheid* van de lidstaten die zich geleidelijk ontwikkelt als zelfstandige macht, onder meer dankzij het frequente samen tafelen. Deze *gezamenlijkheid* krijgt vorm in de Europese Raad (van regeringsleiders, sinds 1986 een officiële instelling van de Europese Unie). Een prima vaststelling, maar ook hier past een kanttekening. Hij lijkt in de tweede helft van zijn boek te vergeten dat de Europese Unie nog steeds voor ruim 90 procent een economische unie is. Daarover gaat in belangrijke mate de *binnensfeer*, of wel de Europese Commissie met enige controle door het Europees Parlement. Die Europese Commissie breekt banken in stukken, is de schrik van monopolisten, verhindert staatssteun, drukt zijn stempel op het milieubeleid van de lidstaten en verwijst bijvoorbeeld de Nederlandse huurbescherming deels naar de prullenbak (een voorbeeld van het aan de laars lappen van subsidiariteit), als hoeder van de open markt.

Prestatie

De Europese Raad kan daar weinig spectaculairs tegenover stellen. Haar niet te overschatten en mogelijk niet te evenaren prestatie is de soepele wijze waarop

de eenwording van Europa na 1992 (uitbreiding met vijftien lidstaten) tot stand is gekomen. Over elke nieuwe uitbreiding moest de uitdijende *gezamenlijkheid* unaniem beslissen. Het gaat hier om de meest spectaculaire prestatie, maar niet de enige. Daarnaast kan men onder meer denken aan de vredeshandhaving in het voormalige Joegoslavië; wel helaas pas na 1995.

Ter bespotting van die ontbrekende gezamenlijkheid, kan een klein land als Libië de lidstaten van de Europese Unie bij toerbeurt gijzelen.

Daarentegen demonstreert de Europese Raad ook keer op keer dat er van een *Unie* eigenlijk geen sprake is, omdat de *gezamenlijkheid* het laat afweten. Denk daarbij aan Bosnië (1992–1995), Irak, Israël/Palestijnen, Afghanistan, het verschil eurozone/Europese Unie en zelfs de huidige economische crisis. Ter bespotting van die ontbrekende *gezamenlijkheid*, kan een klein land als Libië de lidstaten van de Europese Unie bij toerbeurt gijzelen.

Bij deze kwesties lijkt de door de auteur zo opgehemelde *tussenlaag* inderdaad sprekend op een kring rondom een kampvuur, waar de samenzang zich tot simpele deuntjes beperkt, maar het af laat weten zodra meerstemmigheid tot een harmonische compositie moet worden gekneed; vooral dat *gezamenlijkheid* niet een keuze is, maar een vereiste, wil men van een *Unie* kunnen spreken.

Eindoordeel

Ondanks of dankzij deze kanttekeningen gaat het om een boeiend boek, met schitterende schetsen van Europese bijeenkomsten, voorzien van aansprekende details. Kortom, van harte aanbevolen aan de al wat ingewijde, kritische lezer, dus aan de leerkrachten Maatschappijleer; niet als naslagwerk of leerboek, maar als slijpsteen voor de geest. ◀

Examenbesprekingen 2010

De eindexamens komen er weer aan en dat geldt dus ook voor de examenbesprekingen. De examenbesprekingen van de NVLM zijn dit jaar in Utrecht. Locatie: Bestuursgebouw Universiteit Utrecht (op de Uithof), Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht.

- *Examenbespreking vwo Maatschappijwetenschappen*: dinsdag 25 mei, 16.00–18.00 uur
- *Examenbespreking havo Maatschappijwetenschappen*: maandag 31 mei, 15.00–17.00 uur
- *Examenbespreking vmbo-kb & -gl/tl Maatschappijleer 2*: maandag 31 mei, 17.00–18.00 uur

Check vooraf nog even op www.nvln.nl in welke zaal de besprekingen zijn.

Prijsuitreiking Profielwerkstukwedstrijd

Op 15 juni is de prijsuitreiking van de profielwerkstukwedstrijd Maatschappijwetenschappen. De winnaars zullen bovenin de Euromast dineren met Eva Jinek, presentatrice van het *NOS Journaal* en het nieuwe programma *Nieuwsuur*. Daarnaast winnen zij een notebook. Er wordt een prijs uitgereikt voor zowel het beste havo- als voor het beste vwo-werkstuk. De werkstukken worden beoordeeld door een vakkundige jury bestaande uit docenten en sociale wetenschappers.

Pilot Maatschappijwetenschappen

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft het Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) gevraagd een vernieuwingstraject voor het vak Maatschappijwetenschappen in gang te zetten op basis van het examenprogramma dat door de Vervolgcommissie Schnabel is uitgewerkt. SLO zoekt scholen die interesse hebben om aan de *pilot* mee te doen. De voorbereidingen starten in 2011, het *pilot*-jaar is 2011–2012. Daarnaast zoekt SLO belangstellenden voor de ontwikkeling van les-

materiaal voor het nieuwe examenprogramma, dat in augustus 2010 start. Eind maart hebben scholen een oproep van SLO ontvangen om mee te werken aan de *pilot*. Scholen en docenten kunnen zich uiterlijk maandag 17 mei melden bij Lieke Meijs: l.meijs@slo.nl.

Syllabuscommissie aan de slag

De Syllabuscommissie van het College voor Examens (de vroegere CEVO) is van start gegaan. Deze commissie zal het Examenprogramma Maatschappijwetenschappen dat door de Commissie Schnabel is ontwikkeld uitwerken in een syllabus voor de havo en een syllabus voor het vwo. Op basis van die syllabi wordt in de *pilot*-fase (vanaf 2011) materiaal ontwikkeld. De eerste *pilot*-examens worden in 2013 en 2014 afgenomen. Voorzitter van de Syllabuscommissie is Thérèse Carpay, oud-voorzitter van de NVLM. Het secretariaat van de commissie is in handen van SLO in de persoon van Lieke Meijs. Vanuit het NVLM-bestuur maken Rob van Otterdijk en Coen Gelinck deel uit van de commissie. Daarnaast maken docenten, vertegenwoordigers van Cito en een lid van de vaksectie Maatschappijwetenschappen van het College voor Examens deel uit van de Syllabuscommissie. De syllabi moeten uiterlijk augustus 2011 gereed zijn.

Betaling contributie 2010

Op 1 maart heeft u van onze ledenadministratie een mail ontvangen met het verzoek uw contributie voor 2010 te betalen. De contributie van de NVLM bedraagt 25 euro. Als u uw contributie op 1 mei nog niet betaald heeft, komt daar 2,50 euro administratiekosten bij. Kunt u de mail met de factuur niet meer vinden? Stuur dan een mail naar Ingrid Faas: ingridfaas@nvln.nl. Zij zal u de factuur opnieuw toesturen.

Beroepsgroeporganisatie?

Het Ministerie van OCW wil Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) omvormen tot een 'coöperatief verband van samenwerkende beroepsorganisaties'. In deze beroepsgroeporganisatie zouden vakbonden, Beter Onderwijs Nederland (BON) en vakinhoudelijke verenigingen partners moeten zijn. Deze ontwikkeling is onder andere van belang omdat SBL op dit moment werkt aan het tot stand brengen van een lerarenregister. Een

aantal vakverenigingen ziet dat lerarenregister als goede mogelijkheid om de verdere professionalisering van docenten te stimuleren. Om in het register te kunnen blijven zou men namelijk door middel van scholing of andere professionaliseringsactiviteiten de professionaliteit op peil moeten houden. Binnen het traject van SBL is afgesproken dat de zeggenschap over het lerarenregister in handen ligt van de vakverenigingen. In een vergadering van Platform VVVO, de organisatie van vakverenigingen, is begin april nog eens vastgelegd dat elke vakvereniging ook in de nog op te richten beroepsgroeporganisatie de volledige zeggenschap over de vakinhoudelijke aspecten van het register (zoals de registratiecriteria en het valideren van professionaliseringsactiviteiten) moet krijgen. De NVLM heeft nog geen beslissing genomen over deelname aan het lerarenregister. Volledige zeggenschap over de vakinhoudelijke aspecten van het lerarenregister is echter voor het NVLM-bestuur een eerste vereiste om 'ja' tegen het lerarenregister te kunnen zeggen.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06–28125692

e-mail: hansteunissen@nvln.nl

Coen Gelinck, secretaris

Nieuwe Prinsengracht 78 II

1018 VV Amsterdam

telefoon: 06–40755812

e-mail: coengelinck@nvln.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320–249481

e-mail: tomstroobach@nvln.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvln.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvln.nl

Rob van Otterdijk

e-mail: robvanotterdijk@nvln.nl

Felix van Vugt

e-mail: felixvanvugt@nvln.nl

Patricia Leenders

e-mail: patricialeenders@nvln.nl

Ruth Esselink, aspirant-bestuurslid

e-mail: ruthesselink@nvln.nl

www.nvln.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

Mensenrechtenonderzoek

van mensenrechten?

Wat betekenen mensenrechten eigenlijk in ons dagelijkse leven in Nederland? Het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM) en het Platform Mensenrechteducatie zoeken scholen (of klassen) die willen helpen om dit in kaart te brengen. Scholieren van 10 tot 12 en van 15 tot 18 jaar krijgen eerst een mensenrechtenles en worden daarna zelf onderzoeker door (groot)ouders, vrienden en burens te interviewen aan de hand van digitale speciale vragenlijsten. Het onderzoek past in het kader van het burgerschapsonderwijs en brengt scholieren in twee tot drie lessen op een (inter)actieve manier belangrijke basiskennis over mensen- en kinderrechten bij. Docenten ontvangen ter voorbereiding een heldere docentenhandleiding. De website www.mensenrechtenonderzoek.nl staat van 26 april tot 26 mei open voor deelname.

Meer informatie: info@mensenrechtenonderzoek.nl of telefoon 070-3136827.

Discussie over islam

De discussie over de positie van de islam in Nederland is pas echt op gang gekomen in de tachtiger jaren. Dit is de periode waarin de islam door middel van moskeeën, eigen media en islamitische scholen voor iedereen direct waarneembaar is geworden. Al te vaak bleek echter dat men in kringen van gezondheidszorg, onderwijs en lokale politiek geen realistische kijk had op de rol die de godsdienst in het dagelijks leven van moslims kan spelen.

Het centrale thema in het boek *Vooroordelen, Onbegrip en Paternalisme, Discussies over de islam in Nederland* van W. Shadid en P. van Koningsveld is de scha-

delijke invloed die vooroordelen kunnen uitoefenen op de betrekkingen tussen moslims en niet-moslims in de hedendaagse maatschappij. In vier hoofdstukken worden de artikelen gebundeld die de auteurs op verspreide plaatsen hebben gepubliceerd over visies op de islam van theologen en islamologen; stereotypen en vooroordelen over moslims in de gezondheidszorg; misverstanden over de islam binnen het onderwijs; en incidenten in de lokale politiek rond de relatie tussen gemeenten en plaatselijke islamitische gemeenschappen. Het boek wordt ingeleid met een theoretische beschouwing over de belemmeringen die moslims ontmoeten op hun weg naar integratie. Aan het slot geven de auteurs een reeks concrete aanbevelingen ter verbetering van de bestaande situatie en het heersende klimaat. Meer informatie: www.damon.nl.

Polariseren binnen onze grenzen

In Nederland werd *polderen* een werkwoord dat staat voor consensusvorming. Recent lijken tegenstellingen steeds vaker aangescherpt te worden. In media, politiek en in de wijk leidt polariseren soms tot heftige emoties. Inmiddels is polariseren zelf ook onderwerp van debat. Sommigen duiden polariseren negatief: het is slecht voor de sociale cohesie en de democratie. Anderen pleiten juist voor polariseren omdat dit het inhoudelijk debat bevordert.

In *Polariseren binnen onze grenzen* pleit de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) voor ruimte om uiting te geven aan maatschappelijke tegenstellingen, maar niet onbegrensd. De samenleving heeft behoefte aan spelregels die het mogelijk maken om polariseren als kracht te benutten en waar nodig tegenstellingen te overbruggen. In dit advies beantwoordt de RMO de vraag hoe bestuur, politiek, media en rechtspraak kunnen bijdragen aan een omgeving waarin polariseren minder bedreigend en juist verrijkend is.

Informatie: www.swpbook.com.

Debat in de klas

Debatvaardigheden zijn cruciaal voor een goede bijdrage aan samenleving en democratie. De huidige debatinitiatieven richten zich echter teveel op een kleine elite onder de jongeren. Zo neemt slechts 0,1 procent van de jongeren in het basis- en voorgezet onderwijs deel aan zogeheten debattoernooien. Scholen hebben behoefte aan twee zaken: laagdrempelige debattraining (training die betaalbaar is en die binnen het lesprogramma kan worden ingepast) en ondersteuning van scholieren die zelf aan de slag willen, of zelfs het debat verder willen verspreiden binnen hun school. Debatrrix heeft het onderwijsplatform debatindeklas.nl gelanceerd. Daarmee kunnen de komende vijf jaar 100.000 jongeren actief debatteren. Het platform biedt gratis toegang tot debattips, stellingen, oefeningen en debatvormen. Op de website staat alles wat nodig is om zelf te debatteren. Ook biedt het platform een selectie van bewezen standaardtrainingen die direct online kunnen worden besteld. Door deze aanpak kunnen scholen optrainingen volgen vanaf 250 euro.

Meer informatie: www.debatindeklas.nl.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Bob Karhof

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@publiek-politiek.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementsprijs M & P 2010

€46,50 per jaar. Studenten €39,70. Scholen en instellingen €50,90. M & P verschijnt acht keer per jaar. Losse nummers €6,20 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 31 mei

Scholierenverkiezingen Tweede Kamer 2010 maandag 7 en dinsdag 8 juni *meld u aan op* www.scholierenverkiezingen.nl

Onderwijskrant Verkiezingen 2010

Op 9 juni 2010 zijn de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer. Hierover maakt het IPP een onderwijskrant, en wel in twee versies: één voor havo/vwo en één voor het vmbo.

Een greep uit de inhoud

- ***Kiezen en gekozen worden***
- ***De lijsttrekkers***
- ***Jonge kandidaten***
- ***Vergelijking inhoudelijke standpunten***
- ***Hoe win je de verkiezingen?***
- ***Het stembokje***
- ***Het Kamerwerk***
- ***Vragen en opdrachten***

Prijs en bestelgegevens

De krant is geïllustreerd, telt acht pagina's en is te bestellen als pakket van 35 exemplaren. De prijs van het pakket bedraagt € 43,-. De verzendkosten zijn hierbij inbegrepen. Ga naar www.politiekindeklas.nl voor meer informatie.

U kunt de krant bestellen door een e-mail te sturen naar bestel@publiek-politiek.nl. Geef in de mail aan op welke dag op uw school de meivakantie eindigt. Vermeld ook het aantal pakketten, de gewenste versie, de bijbehorende bestelcode (havo/vwo, bestelcode 978 906473 8111 of vmbo, bestelcode 978 906473 8222) én het adres van de school.

De kranten worden direct na de meivakantie geleverd.